

Krzysztof Ożóg<http://orcid.org/0000-0001-6771-7813>

Uniwersytet Jagielloński

krzysztof.ozog@uj.edu.pl

DOI: 10.35765/pk.2023.430401.11

Spółeczno-kościelna działalność profesorów krakowskiego Wydziału Teologicznego w XV wieku

STRESZCZENIE

W niniejszym artykule autor naszkicował średniowieczną myśl dotyczącą miejsca i roli uniwersyteckich mistrzów teologii w społeczeństwie oraz Kościele, a także ich recepcję w krakowskim środowisku uniwersyteckim w XV w. W szczególności omówił poglądy na ten temat w pismach Bartłomieja z Jasła, Stanisława ze Skarbimierza i Jana Elgota. Następnie scharakteryzował grupę ponad 70 profesorów teologii Uniwersytetu Krakowskiego w XV w. oraz ich pochodzenie terytorialne (geograficzne) i społeczne, przynależność zakonną. Autor omówił działalność nielicznych profesorów teologii, którzy zajmowali eksponowane urzędy i godności w polskim Kościele. Ukazał przy tym grupę uczonych współpracujących z biskupem krakowskim Zbigniewem Oleśnickim w zwalczaniu husytyzmu oraz w sprawach związanych z soborem bazylejskim. Podkreślił, że wywarli oni znaczny wpływ na polski episkopat, który w większości opowiedział się po stronie soboru bazylejskiego, zaś traktat Tomasza Strzępińskiego *Determinatio Basiliensis* został uznany w Bazylei za najlepszy wykład doktryny koncyliarystycznej. Krakowscy profesowie teologii oddziaływali na społeczeństwo poprzez kaznodziejstwo, a także twórczość pastoralną i moralną przeznaczoną dla duchowieństwa na potrzeby pracy duszpasterskiej w parafiach.

SŁOWA KLUCZE: profesor teologii, Uniwersytet Krakowski, XV wiek, Kościół, społeczeństwo

ABSTRACT

Social and Ecclesiastical Activities of Professors of the Krakow Faculty of Theology in the 15th century

In this article, the author outlines medieval thought on the place and role of university masters of theology in society and the Church, as well as its reception in the Krakow university in the 15th century. In particular, he discusses the views on this subject in the writings of Bartłomiej of Jasło, Stanisław of

Skarbimierz and Jan Elgot. Next, he describes a group of more than 70 professors of theology at the University of Krakow in the 15th century, as well as their geographical and social origins, as well as religious affiliations. The author discusses the work of the few professors of theology who held prominent offices and titles in the Polish Church. He shows a group of scholars who cooperated with the Bishop of Krakow Zbigniew Oleśnicki in combating Hussitism and in matters related to the Council of Basel. He stresses that they exerted considerable influence on the Polish episcopate, most of which sided with the Council of Basel, while Tomasz Strzępiński's treatise *Determinatio Basiliensis* was hailed in Basel as the best interpretation of the conciliarist doctrine. Krakow theology professors influenced society through sermons, as well as pastoral and moral works for the clergy to use in pastoral work in their parishes.

KEYWORDS: theology professor, Krakow University, 15th century, Church, society

W dotychczasowej historiografii tytułowa problematyka niniejszego artykułu nie była przedmiotem osobnych studiów. Środowiskiem krakowskich teologów zajmowali się badacze średniowiecznych dziejów Uniwersytetu Krakowskiego, przede wszystkim Kazimierz Morawski (1900), ks. Jan Fijałek (1898; 1900), Antoni Karbowski (1903; 1923), Henryk Barycz (1935), Zofia Kozłowska-Budkowa (1952; 1961; 1964), Krystyna Pieradzka (1964), Maria Kowalczyk (1970; 2010), Marian Rechowicz (1974), Mieczysław Markowski (1996; 1997), Stanisław Wielgus (1992), Zofia Włodek (2011), Thomas Wünsch (1998), Krzysztof Ożóg (2004) i Paul W. Knoll (2016). Uwaga tych historyków skupiała się głównie na historii Wydziału Teologii, wybitnych teologach oraz ich twórczości, szczególnie w odniesieniu do kwestii husytyzmu oraz koncyliarizmu. W mniejszym stopniu interesowała badaczy działalność profesorów teologii na urzędach i ich kariery w strukturach Kościoła czy też społeczne role mistrzów (Ożóg, 2003, s. 197–199; Ożóg, 2017). Dlatego w niniejszym artykule ukazana zostanie cała grupa krakowskich teologów z XV w. oraz ci spośród nich, którym powierzono najbardziej eksponowane godności i urzędy (biskupa, wikariusza generalnego *in spiritualibus*, oficjała, sędziów biskupich) oraz którzy zasiadali w kapitułach katedralnych. Następnie zaprezentowana zostanie grupa wybitnych mistrzów teologii współpracujących z biskupem krakowskim Zbigniewem Oleśnickim w sprawach herezji husyckiej oraz Kościoła powszechnego i polskiego w dobie soboru bazylejskiego. Ponadto omówione zostaną sfery oddziaływania teologów na społeczeństwo poprzez kaznodziejstwo oraz twórczość pastoralną i moralną. Zaangażowanie uniwersyteckich mistrzów teologii w życie Kościoła

i społeczeństwa w wiekach średnich wynikało w znacznej mierze z teoretycznej refleksji o ich miejscu i roli w świecie chrześcijańskim. Dlatego też najpierw należy przybliżyć główne myśli z tej refleksji, aby lepiej zrozumieć działalność krakowskich profesorów teologii w XV w.

Wywodząca się ze starożytnej filozofii greckiej koncepcja państwa jako organizmu została przejęta przez średniowiecznych myślicieli. Opierała się ona w swej istocie na porównaniu państwa i jego struktury do budowy i funkcjonowania ludzkiego organizmu. W ramach tej organicznej koncepcji, którą stosowano w wiekach średnich w odniesieniu zarówno do państwa, jak i Kościoła, starano się opisać rolę uczonych. Honoriusz Augustodunensis w *Elucidarium*, opracowanym ok. 1100 r., w opisie Kościoła jako Mistycznego Ciała stwierdził, że ci, którzy innych nauczają, są Jego ustami, zaś ci, którzy objaśniają Pismo Święte, są zębami¹. Z kolei Grzegorz z Catino, mnich benedyktyński z Farfa, w *Ortodoxa defensio imperialis* napisanej w 1111 r. uznał uczonych za odpowiednik oczu, a to z tego względu, że udzielają oni innym duchowego światła². Organiczną teorię państwa rozwinął szczegółowo Jan z Salisburii w dziele *Policraticus sive de nugis curialium*, powstałym w latach 1156–1159 (Struve, 1978, s. 45–148). Uznał on senat reprezentujący mądrość za serce w organizmie państwa i w nim umieścił uczonych doradców. W znanym przywileju dla studentów bolońskich z 1155 r. cesarz Fryderyk I Barbarossa podkreślił, że wiedza uczonych opromienia świat („quorum scientia totus illuminatur mundus”) (Stelzer, 1978, s. 165). Natomiast papież Honoriusz III, w bulli skierowanej w 1219 r. do uniwersytetu w Paryżu i szeroko rozpowszechnionej w Europie poprzez kodyfikację prawa kanonicznego (*Dekretały*) papieża Grzegorza IX z 1234 r., przyrównał uczonych do gwiazd trwających na wieki („velut stellae in perpetuas aeternitates mansuri”), których blask jaśnieje na firmamencie („velut splendor fulgeant firmamenti”)³. Kilkadziesiąt lat później wybitny filozof i teolog franciszkański Roger Bacon stwierdził w *Opus tertium*:

Zresztą ludzie nauki są pożyteczni nie tylko dla siebie, lecz i dla Kościoła, w którym na wszystkich szczeblach sprawują przewodnictwo i stają się kierownikami władców, rządzą wreszcie całym ludem nieoświeconym, nawracają heretyków i pozostałych niewiernych, udzielają rad co do powściągnięcia upartych i zdążających do śmierci wiecznej. A zatem

- 1 „Os, sunt doctores. Dentes, sunt Sacrae Scripturae expositores” (Honorius Augustodunensis, 1854, szp. 1128), zob. Struve, 1978, s. 98–107.
- 2 „Oculi enim sunt doctores, qui aliis administrant spirituale lumen (...)” (Gregorii Catinensis, 1892, s. 536–537), zob. Longo, 2002, s. 254–259; Zielinski, 2003, szp. 1682.
- 3 Chartularium, 1889, t. 1, nr 32, s. 90–93 (cytaty ze s. 91); Corpus Iuris Canonici, 1881, pars 2, szp. 770–771 (X 5.5.5), zob. Le Bras, 1959, s. 373–388.

pożytek całego świata zawisł od studium mądrości, a od jej przeciwieństwa świat cały doznaje szkody. Jaki bowiem człowiek jest w ubieganiu się o mądrość, taki jest w życiu⁴.

Angielski myśliciel podkreślił więc, że to właśnie od uczonych zależy przyszłość świata oraz dobro ludzi i wyznaczył intelektualistom nadrzędną pozycję zarówno w społeczeństwie, Kościele, jak i w państwie (Gabriel, 1974).

Recepcja *Polityki* Arystotelesa w środowiskach uniwersyteckich w XIII w. na Zachodzie ożywiła europejską myśl polityczną, w której upowszechniło się przekonanie, że bez wykształconych i światłych doradców władcy nie mogą dobrze rządzić państwami (Ożóg, 2000). Idzi Rzymianin w dziele *De regimine principum*, napisanym w roku 1287 i znanym w całej łacińskiej Europie, przyrównał doradców monarszych do oczu w organizmie państwa⁵. Nieco później podobnie uczynił to Ptolemeusz z Lukki w kontynuacji do *De regimine principum* Tomasza z Akwinu⁶. Taka koncepcja miejsca intelektualistów w organizmie państwowym upowszechniła się w późnośredniowiecznych kręgach uczonych. Została ona zaadoptowana przez krakowskie środowisko uniwersyteckie na przełomie XIV i XV w. (Drewnowski, 1987, s. 25–168; Rebeta, 1988; Ożóg, 2004, s. 74–139). Już mistrzowie wywodzący się z praskiej wszechnicy, zaangażowani w odnowienie Uniwersytetu Krakowskiego, nawiązywali do europejskiej refleksji nad państwem. Bartłomiej z Jasła w mowie rozpoczynającej się od słów *Tunc me discussa liquerunt nocte tenebre luminibusque prior rediit vigor*, wygłoszonej w Krakowie niedługo po 4 grudnia 1390 r., podkreślił, że wiedza uczonych uniwersyteckich służy doskonaleniu tych, którzy sprawują władzę, a następnie szerzej wspominał o staraniach króla Władysława Jagiełły, aby ściągnąć na swój dwór uczonych i otoczyć się wykształconymi doradcami⁷. Z kolei Stanisław ze Skarbimierza jako rektor w mowie inauguracyjnej *De throno Dei procedunt fulgura*

4 „Caeterum studiosi non solum sibi prosunt, sed ecclesiae in omni gradu regendae praeferuntur, et principum rectores effecti, totum vulgus dirigunt laicorum, haereticos et caeteros infideles convertunt, dantque consilia reprimendi obstinatos et ad mortem aeternam praestitos. Ergo totius mundi utilitas a studio sapientiae dependet, et a sensu contrario ejus damno mundus confunditur universus. Nam qualis est homo in studio sapientiae, talis est in vita”. Rogeri Bacon, 1859, s. 11. Tłumaczenie ze zmianami za: Domański, 1978, s. 84.

5 „(...) ille Princeps vel ille Rex (...) debet sibi associare multos sapientes, ut habeat multos oculos (...)”. Aegidius Romanus, 1607, s. 460.

6 „In republica ... consiliarii sunt optima pars eius: propter quod a Plutarcho comparatur oculo, qui inter partes corporis est nobilior”. Thomas von Aquin, 1971, s. 80, 90, zob. Struve, 1978, s. 165 nn.

7 Biblioteka Jagiellońska, rkps 2192, k. 35r-v; zob. Kowalczyk, 1964, s. 28–29, 32–34; Drewnowski, 1987, s. 70–73.

z 26 lipca 1400 r.⁸, na otwarcie ufundowanego przez króla Władysława uniwersytetu, podkreślił, że „profesorowie Pisma Świętego i doktorzy prawa kanonicznego” są z woli Opatrzności podporą i kolumnami Kościoła i mają oni za zadanie objaśniać wiarę każdemu i strzec prawdziwej wiary katolickiej i według prawa moralnego uczyć dobrze żyć (Domański, 1979, s. 125–126; Stanisław ze Skarbimierza, 1978, s. 75–76). Dlatego, według tego uczonego, Uniwersytet Krakowski jest konieczny nie tylko dla Kościoła, ale także dla „pożytku Królestwa Polskiego”, „uświetnienia królewskiego majestatu” i całego społeczeństwa⁹. Ten wywód o roli uczonych i wszechniczy pierwszy rektor spuentował w znamienity sposób:

Dowiedz się tedy, Polaku, gdzie jest roztropność, sprawiedliwość, umiarkowanie; gdzie cnota, bojaźń Boża i miłość; gdzie prawo, gdzie rozum; gdzie muzy pogan, gdzie racje prawników, gdzie spory ludzi biegłych w naukach wyzwolonych, gdzie autorytet kanonów, gdzie głębokości Pisma św. Dowiedz się, gdzie składności mówienia uczy gramatyka, wytworności przemawiania retoryka, subtelności rozumowania logika, umiejętności rachowania arytmetyka, biegłości mierzenia geometria, rytmów, zgodności tonów i stosowności interwałów muzyka, przewidywania przyszłych zdarzeń teoryka, rządzenia samym sobą monastyka, rządzenia społecznością domową ekonomika, rządzenia większą ilością ludzi na sposób społeczeństwa polityka; gdzie się dokonuje spraw rozstrzyganie, rozsądzenie sporów, sumień oczyszczenie, gdzie rząd kościołów wedle wiedzy prawnej i kanonicznej, gdzie zbawienie, gdzie życie, gdzie pokój, gdzie bezpieczeństwo; gdzie chluby i zaszczytu zażywa teologia, w której wszystko się zawiera, czegokolwiek gdzie indziej szuka się z myślą o zbawieniu¹⁰.

8 Mowę tę wydał: Domański, 1979, s. 123–132. Tłumaczenie tej mowy: Stanisław ze Skarbimierza, 1978, s. 73–83.

9 „Per quae crescit honor ecclesiae, utilitas proveniet regno Poloniae; per quae ditabuntur corpora (...), nobilitabuntur animae (...); per quae clarescet maiestas regalis, fulgebit sapientia pontificalis, adornabitur tota communitas, propelletur pro magna parte iniquitas; inveniunt in montibus sanctis aurum sapientiae, sal prudentiae, electrum iustitiae, plumbum temperantiae, fructus fortitudinis et omnis lapis pretiosus (...)”. Domański, 1979, s. 129–130; Stanisław ze Skarbimierza, 1978, s. 80.

10 „Disce igitur, Polone, ubi sit prudentia, ubi iustitia, ubi temperantia, ubi virtus, ubi timor, ubi amor, ubi lex, ubi ratio, ubi musae gentilium, ubi rationes legistarum, ubi conflictus artistarum, ubi auctoritas canonum, ubi profunditas divinarum scripturarum. Disce, ubi congruitas in loquendo quo ad grammaticam aut lepiditas in perorando quo ad rhetoricam, ubi subtilitas in arguendo quo ad logicam, ubi artificiositas in numerando quo ad arismetam, ubi magistralitas in mensurando quo ad geometriam, ubi modi, ubi tonorum concordia, ubi proportionum convenientia quo ad musicam, ubi futurorum in causis praecognitio quo ad theoreticam, ubi regimen quo ad se quantum ad monasticam, ubi regimen quantum ad familiam quo ad oeconomicam, ubi regimen plurium ad invicem per modum communitatis quantum ad politicam,

W *Sermones sapientiales* Stanisław ze Skarbimierza szerzej wypowiadał się o państwie na gruncie teorii organicznej. Podkreślał, że głową całego organizmu jest władca, rządzący zgodnie z moralnymi zasadami chrześcijańskimi wskazywanymi mu przez oczy, które utożsamiał z uczonymi duchownymi¹¹. Oni to wyposażeni w mądrość i wiedzę o tym, co dobre, a co złe, doradzają monarsze. Stanisław nie rozwinął jednak szerzej wątku o skali i zakresie owego doradztwa uczonych panującemu (Stanisław ze Skarbimierza, 1979, cz. I, nr 9, s. 106–114; cz. II, nr 42, s. 27–39, nr 66, s. 275–286; cz. III, nr 97, s. 164–173, nr 105, s. 232–244). Wskazywał jednak, że rolą oczu (intelektualistów) w organizmie państwa jest stawianie diagnozy o zdrowiu lub chorobie jego poszczególnych członków i przekazywanie tej diagnozy głowie (królowi). Dlatego w ramach organicznej teorii oczy zajmują miejsce ważniejsze niż ręce (*milites*) oraz nogi (*villani, rustici, artifices, operarii*), gdyż od nich w zasadzie zależy byt państwa. Na podstawie diagnozy i rady uczonych monarcha jako głowa podejmować miał bowiem stosowne działania zmierzające do uzdrowienia sytuacji w państwie. Wyraźnie przy tym Stanisław stwierdził, że jeśli monarcha nie jest wykształcony (mądry), to musi zasięgać rady u intelektualistów (Stanisław ze Skarbimierza, 1979, cz. I, nr 9, s. 108–110; cz. II, nr 66, s. 283–284; cz. III, nr 105, s. 240–244).

W następnym pokoleniu krakowskich mistrzów problem miejsca i roli uczonych, szczególnie prawników, w Kościele i społeczeństwie podejmował w mowach uniwersyteckich Jan Elgot, wybitny profesor prawa kanonicznego. Uważał, że uczeni prawnicy są „nauczycielami prawdy” (*doctores veritatis, doctores catholici, doctores ecclesiastici*), dlatego też odgrywają pierwszorzędną rolę w Kościele oraz społeczeństwie i cieszą się moralnym autorytetem. Oni to pouczają wszystkich, co dobre, a co złe, i jak rozumieć Biblię, a w szczególności podane przez nią prawdy oraz nakazy i zakazy moralne. Według Elgota wszyscy powinni ich słuchać oraz okazywać im cześć, bowiem nauczają i bronią wiary¹².

Zarysowana powyżej refleksja krakowskich mistrzów eksponowała wyjątkowe miejsce uczonych w Kościele, państwie i społeczeństwie. Wskazywała na ich autorytet z tytułu posiadanej wiedzy i mądrości oraz

ubi causarum discretio, ubi contentionum decisio, ubi conscientiarum purgatio, ubi ecclesiarum gubernatio quo ad legalem et canonum scientiam, ubi salus, ubi vita, ubi pax, ubi securitas, ubi decor, ubi honor quo ad theologiam, in qua quidquid alibi quaeritur salubriter, invenitur (...). Domański, 1978, s. 131–132; Stanisław ze Skarbimierza, 1978, s. 82–83.

11 „Sic habent reges, principes et praelati vel rectores civitatum aut aliarum communitatum oculos claros et sanos ad videndum, hoc est quaerant rectores animarum claros in scientia et sanos in vita (...)”. Stanisław ze Skarbimierza, 1979, cz. III, nr 97, s. 165.

12 Mowa Jana Elgota *Sufficit tibi gracia*. W: Biblioteka Jagiellońska, rkps 2400, k. 110v–114v. zob. Kowalczyk, 1970, s. 179, nr 169; Drewnowski, 1987, s. 210–212.

najważniejsze sfery zaangażowania na rzecz dobra monarchii i społeczności wiernych w Kościele. Ta refleksja była upowszechniana w środowisku uniwersyteckim w mowach profesorów wygłaszanych przy rozmaitych okazjach, szczególnie zaś na promocjach (Ożóg, 2009b). Budowała ona prestiż mistrzów nie tylko w obrębie społeczności uniwersyteckiej, ale również poza nią, przede wszystkim w kręgach dworu królewskiego i duchowieństwa oraz wśród wiernych. Ze względu na najwyższą pozycję teologów w hierarchii uniwersyteckiej rozważania o roli uczonych w świecie chrześcijańskim w szczególności odnosiły się do mistrzów teologii.

Grupa krakowskich profesorów teologii miała charakter elitarny. Droga do osiągnięcia stopnia doktora (magistra) teologii wiodła najpierw przez studia na Wydziale Sztuk Wyzwolonych, a po nich na Wydziale Teologii. Z reguły teologię studiowali mistrzowie wykładający równocześnie na Wydziale Sztuk. Znane są też przypadki, że studia teologiczne podejmowali również doktorzy prawa kanonicznego wykładający na Wydziale Prawa (Kozłowska-Budkowa, 1964, s. 82–84; Markowski, 1996, s. 96–100). Pod pojęciem „profesor teologii” średniowieczni rozumieli doktora (magistra) teologii oraz licencjata teologii, który odbył już cały tok studiów i złożył wszystkie egzaminy, tylko nie zrealizował jeszcze publicznego aktu: egzaminu i promocji doktorskiej (Teeuwen, 2003, s. 88–91, 116–117; Verger, 2003a, szp. 1957–1958, 2003b, szp. 241). W XV w. stopniem doktora i licencjata teologii legitymowało się w Uniwersytecie Krakowskim ponad 70 osób. W świetle dotychczasowych badań można stwierdzić, że ok. 70% profesorów wywodziło się z rodzin mieszczańskich, a ok. 20% ze szlacheckich, zaś reszta z sołtysich i kmiecy. Przeważali Małopolanie – 33% (z samego Krakowa była ich połowa), zaś z Wielkopolski było 18%. Spoza granic ówczesnego Królestwa Polskiego pochodziło blisko 40% profesorów (Ślązacy, Czesi, Węgrzy, Niemcy), w tym ze Śląska – 20%. Jedenaśtu mistrzów wykładających teologię w Krakowie było zakonnikami (Jan Štěkna, Jakub z Paradyża – cystersi, Jan Sylwan z Pragi – premonstratens, Maurycy Rvačka – kanonik regularny od pokuty, Izajasz Boner – augustianin, Jakub z Nowego Sącza – duchak, Jakub z Kazimierza – bożogrobca, Herman Wasserabo, Andrzej z Konstantynopola, Ulryk z Wildeshausen i Jakub z Bydgoszczy – dominikanie)¹³. Pozostali natomiast byli duchownymi świeckimi (diecezjalnymi).

Krakowscy profesorowie teologii, chociaż stanowili elitarne grono, z rzadka zajmowali eksponowane godności i urzędy w Kościele oraz monarchii. Pierwszorzędną rolę przypadła kanonistom i tym teologom,

13 Wszystkie powyższe wyliczenia na podstawie danych biograficznych w bazie CAC: Corpus academicum Cracoviense <https://cac.historia.uj.edu.pl/> oraz prac: Markowski, 1996; Świerczyńska, 2001.

k którzy też posiadali stopień doktora prawa kanonicznego. Wśród mistrzów krakowskich w XV w. kilku osiągnęło stopień doktora prawa kanonicznego i teologii. Byli to Maciej z Koła, Tomasz Strzępiński, Jan z Dąbrówki, Jakub z Lisowa, Jakub Boksica, Arnolf z Mierzeńca, Andrzej z Łabiszyna, Jan Latoszyński i Mikołaj z Latowicza (Zdanek, 2015a; 2015b; 2015c; 2015d; 2015e; 2015f; Ożóg, 2015a; 2015b).

W XV w. biskupem krakowskim był tylko jeden profesor teolog i zarazem kanonista Tomasz Strzępiński (1398–1460) (Korczak, 2007–2008; Ożóg, 2015b). Po śmierci kard. Zbigniewa Oleśnickiego został on 25 maja 1455 r. jednomyślnie wybrany przez kapitułę katedralną oraz otrzymał 25 września tr. prowizję papieską (BP 6, nr 937; Koczerska, 2008). Wybór kapituły był też zgodny z oczekiwaniami króla Kazimierza Jagiellończyka, który kilka miesięcy wcześniej po śmierci podkanclerzego koronnego Piotra Wody ze Szczekocin w bitwie pod Chojnicami 18 września 1454 r. mianował Strzępińskiego na urząd podkanclerski (Koczerska, 2008, s. 323–325; Korczak, 2007–2008, s. 82). Tomasz był jednym z najwybitniejszych uczonych o międzynarodowej sławie jako autor traktatu koncyliarytycznego *Determinatio Basiliensis* (Ożóg, 2009a, s. 122–123, 129–130). Troszczył się o zaradzenie rozmaitym problemom Kościoła krakowskiego. Świadczą o tym statuty synodalne, ogłoszone przezeń w 1459 r., a dotyczące m.in. przygotowania kandydatów do kapłaństwa przez trzyletnią naukę w szkole katedralnej lub kolegiackiej oraz prowadzenia metryki małżeństw w każdej parafii (Statuta Thomae Strzępiński episcopi Cracovensisi, 1875, s. 101–114). Jako podkanclerzy, a następnie biskup krakowski należał do rady królewskiej oraz pełnił ważne misje w związku z wojną z zakonem krzyżackim, m.in. na zjeździe stanów pruskich w Toruniu w marcu 1459 r. przekonywał zebranych, że Królestwo Polskie ma prawa do ziem krzyżackich, powołując się na historyczne argumenty, wyroki sądów papieskich z 1321 i 1339 r., dokumenty władców polskich oraz normy prawa rzymskiego (Wojtkowski, 1968, s. 111–118; Korczak, 2007–2008, s. 82–83).

Na uwagę zasługuje osoba profesora filozofii, a następnie teologii Andrzej z Kokorzyna (zm. przed 24 III 1435 r.), blisko związanego z Elżbietą Granowską i Władysławem Jagiełłą (Markowski, 1964, s. 60–70; 1996, s. 134–135; Świerczyńska, 2001, s. 58–59; Ożóg, 2004, s. 64–66, 152–153). Zapewne pełnił on urząd kanclerza królowej Elżbiety w latach 1417–1420. Król wysłał go w 1417 r. na sobór do Konstancji z misją uzyskania dyspensy od pokrewieństwa duchowego w związku z zawarciem małżeństwa z Elżbietą (Ioannis Długossii, 2000, s. 73; Ożóg, 2004, s. 152–153). Andrzej z Kokorzyna wywiązał się z tego zadania i gdy w 1420 r. wybrany został przez kapitułę przemyską na tamtejszego biskupa, to król Władysław poparł jego kandydaturę, ale on nie przyjął tej godności. Nieznane

są powody odmowy (zob. *Codex epistolaris Vitoldi Magni ducis Lithuaniae 1376–1430*, 1882, nr 853). Nie zaszkodziło to jednak dalszym jego kontaktom z dworem królewskim, bowiem w dwa lata później wszedł w służbę czwartej żony Jagielly Zofii Holszańskiej i sprawował urząd jej podskarbiego (*subthesaurarius regine*), a następnie objął urząd kanclerza królowej, co poświadcza dokument z 1424 r. (Sułkowska-Kurasiowa, 1977, s. 220; Ożóg, 2004, s. 153). Ponadto Andrzej z Kokorzyna został włączony do grona bliskich współpracowników biskupa krakowskiego Zbigniewa Oleśnickiego, który po śmierci Piotra Wolframa (zm. 9 X 1428) powierzył mu urząd archidiakona krakowskiego (Rabiej, 2000, s. 201, 212, 223). Papieską prowizję na archidiakonat uzyskał mistrz Andrzej 30 stycznia 1429 r. (BP 4, nr 2233). Do jego kompetencji należało m.in. wizytowanie i egzaminowanie duchowieństwa parafialnego. W trakcie takiej wizytacji w latach 1429–1430 w archidiakonacie krakowskim Andrzej z Kokorzyna spotkał w parafiach wielu niedouczonego duchownych popełniających błędy przy odprawianiu mszy św. i sprawowaniu sakramentów (Szczaniecki, 1966, s. 97–102). Dlatego uznał, że duchowieństwu parafialnemu konieczny jest prosty wykład *stilo breui ac facili pro informacione dictorum sacerdotum* o mszy św. i sakramentach. Przy wsparciu biskupa Zbigniewa Oleśnickiego archidiakon, jako profesor teologii Uniwersytetu Krakowskiego, postanowił opracować stosowne kompendium, czyli *Speculum sacerdotum* (Fijałek, 1898, s. 126–128; Szczaniecki, 1966, s. 101–104). Zdołał napisać pierwszą część dzieła dotyczącą mszy św., szczegółowo objaśniając wszystkie elementy liturgii mszalnej, piętnując równocześnie błędne gesty, formuły i praktyki napotkane w trakcie wizytacji. Przy tworzeniu tego *Speculum* spożytkował znaczną literaturę o mszy św., w tym dzieło Innocentego III *De sancti altaris mysterio* (Szczaniecki, 1966, s. 101–111). Andrzej z Kokorzyna nie zrealizował w pełni swych zamiarów, bowiem przed śmiercią nie zdążył opracować drugiej części dzieła poświęconej sakramentom św. i ich sprawowaniu. *Speculum sacerdotum* upowszechnione zostało w środowisku duchowieństwa parafialnego w diecezji krakowskiej, gdyż służyło ono duchownym do przygotowania się do odpowiedzi na pytania archidiakona w czasie kolejnych wizytacji (Markowski, 1964, s. 73–75; Szczaniecki, 1966, s. 102–104, 111–112; Ożóg, 2005, s. 52).

Na eksponowanych urzędach wikariusza generalnego *in spiritualibus* i oficjała krakowskiego zasiadali nieliczni doktorzy teologii, profesorowie uniwersyteccy: Mikołaj Bylina z Leszczyn, kanonik krakowski, wikariusz generalny w latach 1473–1474, Jan ze Słupczy, wikariusz generalny 1475–1476; Jan z Latoszyna, oficjał krakowski (po uzyskaniu stopnia doktora teologii w Rzymie) w latach 1490–1493 (Knappek, 2010, s. 60–61, 199, 208; Zwiercan, 1976, s. 122; Siemiątkowska, 1962–1964, s. 476–478; Zdanek,

2015e, s. 119–120). Natomiast Jakub Boksica z Bokszyca, doktor medycyny, prawa kanonicznego i teologii został oficjałem i wikariuszem generalnym gnieźnieńskim w 1480 r. i sprawował oba urzędy do 1484 r., a ponadto był kanonikiem poznańskim (1488–1497) i gnieźnieńskim (1479–1497). Aktywnie działał w kapitułach gnieźnieńskiej i poznańskiej, które reprezentował na synodach i sejmikach. Uczestniczył też w 1493 r. w pracach komisji delegowanej przez kapitułę gnieźnieńską do rewizji i korekty kapitulnych statutów. Był też lektorem teologii od 1483 r. przy katedrze gnieźnieńskiej (CACM, s. 190, 192–194, 196–198; Dembiński, 2012, s. 392–393; Zdanek, 2015c, s. 94–95).

Ponadto doktor teologii Mikołaj z Pyzdr jako sędzia *in spiritualibus* zastępował oficjała krakowskiego w latach 1404–1411, a także w konsystorzku poznańskim występował jako zastępca tamtejszego oficjała i zredagował projekt statutów synodalnych poznańskich przed 1414 r. (Kowalczyk, 1976a, s. 135–136). Z kolei profesor prawa kanonicznego, a następnie teologii Arnolf z Mierzeńca był w latach 1472–1480 i 1486–1487 audytorem w kurii biskupa krakowskiego Jana Rzeszowskiego (Zdanek, 2015b, s. 18–19). Należy zauważyć, że spośród sześciu wymienionych oficjałów i wikariuszy generalnych oraz sędziów i audytorów aż czterech było profesorami zarówno prawa kanonicznego, jak i teologii, zaś tylko dwóch wyłącznie teologii.

Krakowscy profesorowie teologii niezbyt często obejmowali prałatury i kanonie w kapitułach katedralnych gnieźnieńskiej metropolii kościelnej. Stałą obecność w kapitule krakowskiej jednego teologa na kanonii katedralnej można odnotować od 1428 r., kiedy to Franciszek z Brzegu jako pierwszy objął kanonię (tzw. łętkowską) z nadania Uniwersytetu (Kowalczyk, 1999, s. 99–107). Uczelnia w 1401 r. otrzymała od biskupa Piotra Wysza dwie kanonie katedralne, jedną przeznaczoną dla mistrza teologii, zaś drugą dla profesora prawa kanonicznego (Kozłowska-Budkova, 1964, s. 49). Kanonię po Franciszku dzierżyli profesorowie teologii: Mikołaj Kozłowski, Jan z Radochonic, Benedykt Hesse, Paweł z Pyskowic, Jan Dąbrówka, Mikołaj Bylina z Leszczyn, Stanisław z Brzezina, Jan z Pilicy, Andrzej z Łabiszyna (Michalewicz i Michalewiczowa, 1991, s. 8–9, 13–14; CACM, s. 147–149). Natomiast poza kanonią uniwersytecką do kapituły krakowskiej weszli tylko Tomasz Strzępiński, kanonik od 1436 r., oraz Mikołaj Kozłowski, kanonik od 1443 r. (Zwiercan, 1970, s. 26–28; Ożóg, 2006, s. 419–421; Dembiński, 2012, s. 676–679). W pozostałych kapitułach katedralnych sytuacja z krakowskimi profesorami teologii wyglądała podobnie. I tak w kapitule gnieźnieńskiej zasiadali: Stefan Pálec, Tomasz Strzępiński, Jakub Boksica, Mikołaj z Latowicza (Palacz, 1980, s. 65–67; Dembiński, 2012, s. 392–393, 676–679; Ożóg, 2015a, s. 306–307); w poznańskiej: Mikołaj z Pyzdr, Mikołaj Kozłowski, Maciej

z Koła, Tomasz Strzępiński, Jakub Boksica (Kowalczyk, 1976a, s. 135–136; Dembiński, 2012, s. 392–393, 509, 556–557, 676–679; CAC), wrocławskiej: Mikołaj Tempelfeld (kantor od 1446 r.) (Dola, 1983, s. 406–407), w płockiej: Jan z Jastrzębi, Mikołaj z Latowicza (kanonik od 1480, prepozyt od 1484) (Kozłowska-Budkowa, 1962–1964, s. 455–456; Ożóg, 2015a, s. 306–307), wrocławskiej: Mikołaj Bylina z Leszczyn i Mikołaj z Latowicza (Świerczyńska, 2001, s. 89; Ożóg, 2015a, s. 306–307). Dodać należy jeszcze obecność krakowskich teologów w kapitułach kolegiackich (poza kolegiatą św. Floriana, która była złączona z Uniwersytetem) w Kielcach, Sandomierzu, Skalbmierzu i Nowym Sączu (CAC).

Najbardziej aktywnie krakowscy profesorowie współpracowali na rozmaitych polach z biskupem Zbigniewem Oleśnickim, zarazem kancleżem Uniwersytetu. W kręgu doradców tego biskupa obok kanonistów byli także doktorzy teologii: Andrzej z Kokorzyna, Franciszek z Brzegu, Mikołaj Kozłowski, Eliasz z Wąwolnicy, Jan z Radochonic, Jakub z Paradyża, Tomasz Strzępiński i Benedykt Hesse (Rabiej, 2000). Teolodzy w szczególności służyli radą w kwestiach związanych z sytuacją Kościoła i walką z husytyzmem, a także w sprawach reformy kościelnej na soborach oraz ruchu koncyliarystycznego. Oleśnicki potrafił umiejętnie współpracować z teologami przy podejmowaniu najważniejszych decyzji dla krakowskiego Kościoła, np. w sprawie soboru bazylejskiego. Szczególnie oparcie Uniwersytet stanowił dla niego w zmaganiach z wpływami husytyzmu i innymi zagrożeniami dla wiary katolickiej społeczeństwa (Rabiej, 2000, s. 218–225).

Uczeni zgodnie ze swoją rolą diagnozowali choroby i zagrożenia dla organizmu Kościoła i monarchii, nakłaniając władców do podejmowania stosownych działań dla przywrócenia zdrowia społeczeństwa. W takim kontekście należy spojrzeć na udział krakowskich profesorów teologii w dysputach z husytami, zorganizowanymi przez dwór królewski w marcu 1431 r. na Wawelu. Relację z tej doktrynalnej konfrontacji przekazał Jan Długosz w *Annales* (Ioannis Dlugossii, 2001, s. 18–20; Ożóg, 2004, s. 305–306; Iwańczak, 2021, s. 62–68). Ze strony czeskiej dyskutowali Prokop Wielki i Piotr Payne, zaś uniwersytet reprezentowali teolodzy: Mikołaj Kozłowski, Andrzej z Kokorzyna, Franciszek z Brzegu, Benedykt Hesse, Jakub z Paradyża i Eliasz z Wąwolnicy oraz kanonista Jan Elgot. Dysputa dotyczyła czterech artykułów praskich i po części toczyła się w języku polskim. Przysłuchiwali się jej Władysław Jagiełło z radą królewską, tj. dostojnikami świeckimi i biskupami. Krakowscy uczeni podważyli główne punkty husyckiej doktryny i wykazywali stronie czeskiej konieczność powrotu do ortodoksyjnej wiary i pojednania się z Kościołem Rzymskim (Ioannis Dlugossii, 2001, s. 18–19). Długosz nie opisał w szczególności etapów tej kilkudniowej debaty. Na jej zakończenie

król Władysław wygłosił mowę, w której nakłaniał husytów do pojednania z katolikami i Rzymem. Wskazywał przy tym tragiczne skutki wojny religijnej w Czechach, tj. zniszczenie Kościoła i kwitnącego niegdyś Królestwa oraz upadek uniwersytetu praskiego (*Universitas Pragensis fons nationum arruit*), rozprzężenie społeczne, wręcz anarchię (Ioannis Długossii, 2001, s. 19–20). Husyci nie dali się jednak przekonać Jagielle i nie chcieli pojednania z Kościołem katolickim. Najpewniej na okoliczność dysputy wawelskiej Andrzej z Kokorzyna opracował traktat *De communione sub utraque specie*, zawierający wykład katolickiej nauki o Eucharystii polemizujący z artykułem praskim husytów o utrakwizmie (Markowski, 1964, s. 75–77; Świeboda, 2021, s. 56–57).

W lipcu 1432 r., gdy Władysław Jagiełło zawarł przymierze z taborytami w Pabianicach przeciw zakonowi krzyżackiemu i Świdrygielle (Świeboda, 2021, s. 57–59; Sperka, 2001, s. 216–217), wówczas biskup Oleśnicki i Uniwersytet Krakowski zdecydowanie sprzeciwili się takiej polityce króla względem husytów (Ioannis Długossii, 2001, s. 59–60). W Wiślicy, w dniach od 12 do 15 sierpnia tr., biskup krakowski i profesorowie teologii oraz prawa kanonicznego (nie zostali wymienieni z imienia) w dyspucie z przedstawicielami dworu królewskiego: kanclerzem Janem Szafrąncem, podkanclerzym Władysławem Oporowskim i biskupem chełmskim dominikaninem Janem Biskupcem, obnażyli wątle podstawy doktrynalne za porozumieniem z husytami (Ioannis Długossii, 2001, s. 61–62). Krakowscy uczeni od narodzin husytyzmu podejmowali polemikę z jego doktryną, zaś po potępieniu Jana Husa na soborze w Konstancji Uniwersytet Krakowski oficjalnie zadeklarował gotowość obrony wiary katolickiej przed wpływami czeskich husytów (Ożóg, 2004, s. 299–305; Świeboda, 2021, s. 46–57). Do Krakowa przybyli czescy profesorowie teologii z Pragi Maurycy Rvačka i Stefan Pálec, którzy zwalczali doktrynę husycką i wspierali Uniwersytet oraz polski Kościół w zmaganiu się z husytyzmem (Kadlec, 1976; Ożóg, 2004, s. 59–67, 299–305; Świeboda, 2021, s. 48).

We współpracy uczonych Uniwersytetu Krakowskiego ze Zbigniewem Oleśnickim zostało wypracowane oficjalne stanowisko biskupa i uczelni wobec soboru bazylejskiego i Feliksa V. O obojętności dla papieża soborowego zabiegało w Krakowie poselstwo bazylejskie jesienią 1440 r. W odpowiedzi na te zabiegi Uniwersytet, w porozumieniu z kanclerzem wszechnicy, wypracował własne stanowisko w sprawie soboru i jego władzy w Kościele. W tym celu powstała komisja złożona z 20 profesorów, spośród których trzech teologów: Benedykt Hesse, Wawrzyniec z Raciborza, Jakub z Paradyża oraz jeden kanonista – Jan Elgot opracowali odrębne traktaty eklezjologiczne o wspomnianych wyżej kwestiach. Komisja nie uznała jednak żadnego z nich za oficjalną wykładnię stanowiska uniwersytetu (*Polskie traktaty koncylarystyczne z połowy XV wieku*, 1987, s. 3–166; zob.

Fijałek, 1900. T. 1, s. 249–380; Wünsch, 1998, s. 98–99, 144–371; Ożóg, 2009a, s. 122–129). W tej sytuacji Tomaszowi Strzępińskiemu, dwukrotnemu rektorowi, doktorowi prawa kanonicznego i wówczas bakałarzowi teologii powierzono zadanie przygotowania nowego traktatu. Wykorzystując dzieła wymienionych wyżej profesorów teologii i prawa kanonicznego, sporządził traktat *Determinatio Basiliensis* (Thomae de Strzempino, 2000, s. XXII–XXIII, 227–292). Strzępiński ukazał w nim istotę Kościoła, władzę Jezusa Chrystusa jako pierwszej jego Głowy i papieża jako wikariusza Chrystusowego, a następnie dowodził zwierzchniej władzy soboru powszechnego, reprezentującego Kościół, nad papieżem, konieczności przestrzegania dekretów soborowych przez wszystkich wiernych łącznie z papieżem, legalności soboru bazylejskiego, prawomocnej depozycji Eugeniusza IV oraz elekcji Feliksa V i konieczności posłuszeństwa papieżowi soborowemu pod groźbą utraty zbawienia (Fijałek, 1900, t. 1, s. 345–349; Włodek, 1998, s. 271–280; Wünsch, 1998, s. 144–371; Markowski, 1999, s. 205–208). Traktat ten został zaakceptowany przez zgromadzenie wszystkich mistrzów jako oficjalne stanowisko Uniwersytetu Krakowskiego i wysłany do Bazylei, gdzie został na sesji soboru odczytany publicznie w lipcu 1441 r. i uznany za najlepszy wykład doktryny konciliarystycznej (Fijałek, 1900, T. 1, s. 380–386; Helmrath, 1987, s. 142–143, 451; Ożóg, 2009a, s. 129). Uniwersytet opowiedział się tym samym oficjalnie za soborem bazylejskim i papieżem Feliksem V. Również biskup Oleśnicki uznał argumenty krakowskich uczonych, w szczególności Tomasza Strzępińskiego, i przez swego wysłannika Jana Elgota 12 grudnia 1441 r. złożył obediencję soborowemu papieżowi. Podobnie postąpił już wcześniej prymas, arcybiskup gnieźnieński Wincenty Kot, a następnie Jan Odrowąż, arcybiskup lwowski i kilku polskich biskupów (Graff, 2008, s. 266–270, 284–291, 295–302).

Uniwersytet Krakowski podjął akcję, gdy Kazimierz Jagiellończyk po uroczystej koronacji na króla, która odbyła się 25 czerwca 1447 r., zamierzał odstąpić od uznawania soboru bazylejskiego oraz Feliksa V i złożyć obediencję nowo wybranemu papieżowi rzymskiemu Mikołajowi V. Na audiencję do króla i jego rady udała się delegacja profesorów z rektorem Jakubem z Zaborowa, doktorem prawa kanonicznego, na czele, która prosiła monarchę, aby na rok odłożył sprawę złożenia obediencji Mikołajowi V i zachował neutralność¹⁴. W tej delegacji najpewniej uczestniczyli obok rektora i kanonisty Jana Elgota profesorowie teologii: Tomasz

14 Relację o wydarzeniach sporządził ich uczestnik profesor teologii Benedykt Hesse. Jej edycję z trzech przekazów rękopiśmiennych znajdują się w: *Metryka czyli album Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1509–1551*, 2010, s. 279; *Kalendarz katedry krakowskiej*, 1978, s. 120; *Codex epistolaris saeculi decimi quinti*, 1876, nr 13; zob. Ożóg, 2012, s. 1191–1193.

Strzępiński, Wawrzyniec z Raciborza, Benedykt Hesse (autorzy traktatów), Jan Dąbrówka i Maciej z Łabiszyna. Uczeń przekonywali Kazimierza Jagiellończyka i członków rady królewskiej, że sobór bazylejski ma od Chrystusa prawowitą władzę nad całym Kościołem i reprezentuje go, a także zgodnie z prawem pozbawił tiary Eugeniusza IV i wybrał na papieża Feliksa V (por. *Codex diplomaticus Universitatis Studii Generalis Cracoviensis*, 1873, nr 137). Kazimierz nie dał się jednak przekonać argumentom profesorów i po rozważeniu całej sprawy na posiedzeniu rady królewskiej 6 lipca podjął ostateczną decyzję o wysłaniu poselstwa obediencyjnego do Mikołaja V. Głównym motywem skłaniającym mistrzów do powstrzymania króla przed uznaniem papieża rzymskiego była fundamentalna kwestia, jaką jest zbawienie monarchy i jego poddanych, bowiem według ich głębokiego przekonania Feliks V był prawowitym papieżem, któremu wszyscy wierzący winni są posłuszeństwo pod groźbą utraty zbawienia. Potem w 1448 r. Uniwersytet wytrwale bronił przed królem i wysłannikiem papieskim Janem Baptystą de Enricis, biskupem Camerino, swego probazylejskiego stanowiska aż do lipca 1449 r., kiedy to złożył obediencję Mikołajowi V (Ożóg, 2012, s. 1194–1204; Kowalski, 2015, s. 579, 582–583).

Profesorowie teologii jako „doctores veritatis” mieli misję nauczania prawd wiary w społeczeństwie, co ściśle wiązało się z ich posługą kaznodziejską. Była to niezwykle ważna funkcja pełniona w rozmaitych środowiskach, poczynając od dworu królewskiego, a kończąc na parafiach. W XV w. w polskim społeczeństwie było ogromne zapotrzebowanie na profesjonalne kaznodziejstwo, zarówno łacińskie, jak polskie. Uniwersytet stał się głównym ośrodkiem przygotowania kaznodziejskiego, o czym świadczy znamienita wypowiedź Jana Długosza przy okazji fundacji stałej predykatury w katedrze wawelskiej przez kard. Zbigniewa Oleśnickiego w 1454 r. (Joannis Długosz, 1864, s. 261–262; Wolny, 1974a, s. 285–294, 296–298; 1980, s. 94–105). Krakowscy profesorowie teologii obok kanonistów głosili kazania w katedrze na Wawelu oraz w najważniejszych kościołach krakowskich, np. u Panny Marii (kazania po niemiecku) i św. Barbary (kazania po polsku), a także w innych ośrodkach gnieźnińskiej i lwowskiej prowincji kościelnej. Dla przykładu na dworze Władysława Jagiełły kaznodzieją był Jan Sylwan z Pragi, profesor teologii Uniwersytetu Krakowskiego w latach 1404–1408 (Ożóg, 2004, s. 311–312). Z kolei w katedrze wawelskiej kaznodziejami byli mistrzowie teologii: Mikołaj Bylina z Leszczyn, Mikołaj Ligatoris zwany Golešką z Krakowa, Stanisław z Brzezina, Jan ze Słupczy, Arnolf z Mierzeńca i Maciej z Szydłowa, a w katedrze gnieźnińskiej Jakub Boksica (Wolny, 1974a, s. 296–299; 1980, s. 97–105). Natomiast w kościele farnym Najświętszej Maryi Panny w Krakowie kazania po niemiecku głosił w latach 1438–1458

profesor teologii Mikołaj Tempelfeld z Brzegu, zaś w kościele św. Barbary po polsku bakałarz format teologii Zygmunt z Pyzdr (zm. 1428) oraz profesorowie teologii Mikołaj Kozłowski (poświęcony w 1436 r.) i Andrzej z Łabiszyna (zm. 1498) (Wolny, 1974a, s. 303–304; Markowski, 1996, s. 134–136, 148, 193–194; Kowalczyk, 1976b).

Społeczne oddziaływanie teologów dokonywało się również poprzez twórczość pastoralną i moralną przeznaczoną dla duchowieństwa na potrzeby duszpasterskie szerokich warstw społecznych. Mszę św. objaśniali w traktatach: Bartłomiej z Jasła (*Ad celebrantes missam*), Jan Isner (*Expositio missae, De abusioibus missarum*), Jan z Kluczborka (*De officio missae*) i Paweł z Pyskowic (*Commentum in officium missae*) (Zahajkiewicz, 1971, s. 141–332; 1974, s. 223–246). Ponadto uczeni komentowali *Dekalog*, *Modlitwę Pańską*, *Credo*, a także tworzyli pisma o sumieniu, grzechach głównych, spowiedzi, pokucie, odpustach, cnotach moralnych i wadach (Wolny, 1974b, s. 196–207; Markowski, 1996). Do tego nurtu twórczości zaliczają się też orzeczenia prawno-pastoralne, tzw. *Casus conscientiae*, pióra teologów i kanonistów z Uniwersytetu Krakowskiego (Bracha, 2013, s. 12–33). Do najważniejszych problemów poruszanych w *Casus conscientiae* należą sprawy spowiedzi i pokuty, Eucharystii, liturgii i uczestnictwa wiernych w kulcie, etyki rodzinnej oraz kwestie gospodarcze, obyczajowe i w końcu prawdy wiary. Spośród teologów Andrzej z Kokorzyna opracował 8 orzeczeń, Mikołaj Kozłowski aż 40, zaś Jan Kanty – 12. Te orzeczenia wpływały znacząco na kształt praktyk religijnych w społeczeństwie polskim, a także jego etykę rodzinną i gospodarczą oraz obyczaje (Bracha, 2013, s. 34–83, 117–166).

Elitarna grupa ponad 70 krakowskich profesorów teologii w XV w. dobrze spełniała swoje zadania w polskim Kościele i społeczeństwie. Stosunkowo nielicznym teologom powierzano eksponowane godności i urzędy: biskupa (1), wikariusza generalnego *in spiritualibus* (3), oficjała (2), sędziego (1) i audytora kurii biskupiej (1). Natomiast w kapitułach katedralnych gnieźnieńskiej metropolii kościelnej zasiadało na prałaturach i kanoniach 19 mistrzów teologii. Kilku wybitnych teologów intensywnie współpracowało z biskupem krakowskim Zbigniewem Oleśnickim przy zwalczaniu husytyzmu oraz w sprawach związanych z sytuacją Kościoła powszechnego i jego reformą na soborze bazylejskim, a także w kwestii koncyliarizmu. Byli to: Andrzej z Kokorzyna, Franciszek z Brzegu, Mikołaj Kozłowski, Eliasz z Wąwolnicy, Jan z Radochoniec, Jakub z Paradyża, Wawrzyniec z Raciborza, Tomasz Strzępiński i Benedykt Hesse. Wywarli oni też znaczny wpływ na polski episkopat, który w większości opowiedział się po stronie soboru bazylejskiego. Natomiast traktat Tomasza Strzępińskiego *Determinatio Basiliensis* został uznany w Bazylei za najlepszy wykład doktryny koncyliarystycznej. Ponadto krakowscy profesorowie

teologii oddziaływali na szersze kręgi społeczeństwa jako kaznodzieje na dworze królewskim oraz w kilku kościołach krakowskich z katedrą wawelską na czele. Poprzez twórczość pastoralną i moralną, przeznaczoną dla duchowieństwa na potrzeby pracy duszpasterskiej w parafiach, wpływali również na kształt praktyk religijnych, normy życia i obyczajów chrześcijańskich mieszkańców Królestwa Polskiego.

BIBLIOGRAFIA

Źródła

- Biblioteka Jagiellońska, rkps: 2192, 2400.
- Aegidius Romanus (1607). *De regimine principum*. Ed. H. Samaritanus. Romae: Apud Bartholomaeum Zanettum.
- BP 4 – *Bullarium Poloniae litteras apostolicas aliaque monumenta Poloniae Vaticana continens* (1992). T. 4: 1417–1431. Edd. I. Sułkowska-Kuraś, S. Kuraś i H. Wajs. Romae–Lublina: Katolicki Uniwersytet Lubelski, Fundacja Jana Pawła II, Polski Instytut Kultury Chrześcijańskiej.
- BP 6 – *Bullarium Poloniae litteras apostolicas aliaque monumenta Poloniae Vaticana continens* (1998). T. 6: 1447–1464. Edd. I. Sułkowska-Kuraś, S. Kuraś, coop. P. Szczaniecki, M. Kowalczyk. Romae–Lublina: Katolicki Uniwersytet Lubelski, Fundacja Jana Pawła II, Polski Instytut Kultury Chrześcijańskiej.
- Chartularium Universitatis Parisiensis* (1889). Ed. H. Denifle. T. 1. Parisiis: Ex Typis Fratrum Delalain, 1889.
- Codex diplomaticus Universitatis Studii Generalis Cracoviensis* (1873). P. 2. [Ed. I.Ż. Pauli]. Cracoviae: Uniwersytet Jagielloński.
- Codex epistolaris saeculi decimi quinti* (1876). T. 1. Cz. 1–2. Wyd. A. Sokołowski, J. Szujski. Cracoviae: Akademia Umiejętności.
- Codex epistolaris Vitoldi Magni ducis Lithuaniae 1376–1430* (1882). Ed. A. Prochaska. Cracoviae: Akademia Umiejętności.
- CACM – Conclusiones antiquae Collegii Maioris Universitatis Cracoviensis 1432–1591. Samorząd Kolegium Większego Uniwersytetu Krakowskiego w XV–XVI wieku* (2014). Oprac. D. Wójcik-Zega. Kraków: Towarzystwo Naukowe Societas Vistulana.
- Corpus Iuris Canonici. Editio Lipsiensis secunda* (1881). Ed. Ae. Friedberg. P. 2: *Decretalium collections*. Lipsiae: Ex Officina Bernhardi Tauchnitz.
- Gregorii Catinensis (1892) monachi Farfensis Orthodoxa defensio imperialis. Ed. L. von Heinemann. W: *Monumenta Germaniae Historica. Libelli de lite 2*. Hannoverae: Impensis Bibliopoli Hahniani.
- Honorius Augustodunensis (1854). *Elucidarium*. W: *Patrologiae cursus completus. Series Latina*. T. 172. Ed. J.P. Migne. Parisiis.

- Ioannis Długossii (2000). *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae*. Liber XI (1413–1430). Edd. D. Turkowska, S.A. Sroka. Varsaviae: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Ioannis Długossii (2001). *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae*. Liber XI/XII (1431–1444). Edd. C. Pirożyńska, L. Korczak. Varsaviae: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Joannis Długosz (1863). *Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis*. T. 1: *Ecclesia cathedralis Cracoviensis – Ecclesiae collegiatarum*. Cracoviae: Ex Typographia Kirchmajeriana.
- Kalendarz katedry krakowskiej* (1978). Wyd. Z. Kozłowska-Budkowa. W: *Monumenta Poloniae Historica. Series nova*. T. 5. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Metryka czyli album Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1509–1551* (2010). Wyd. A. Gąsiorowski, T. Jurek i I. Skierska przy współpracy R. Grzesika. Warszawa: Wydawnictwo Neriton.
- Polskie traktaty koncyliaarystyczne z połowy XV wieku* (1987). Wyd. W. Bucichowski. Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej.
- Rogeri Bacon (1859) *Opus tertium*. W: *Rogeri Bacon Opera quaedam hactenus inedita*. Ed. J.S. Brewer. Vol. 1. London: Longman, Green, Longman, and Roberts.
- Stanisław ze Skarbimierza (1978). Pochwała uniwersytetu na nowo ufundowanego. W: J. Domański (oprac. i red.). *700 lat myśli polskiej. Filozofia i myśl społeczna XIII–XV wieku*. Słowo wstępne napisał W. Tatarkiewicz. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Stanisław ze Skarbimierza (1979). *Sermones sapientiales*. Wyd. B. Chmielowska. Cz. I–III, Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej.
- Statuta Thomae Strzępiński episcopi Cracovensis, Ann. MCCCCLIX (1875). W: *Starodawne Prawa Polskiego Pomniki*. T. 4. Wyd. U. Heyzmann. Kraków: Akademia Umiejętności.
- Thomae de Strzempino (2000) *Determinatio Basiliensis*. W: *Scripta manent. Textus ad theologiam spectantes in Universitate Cracoviensi saeculo XV conscripti*. Edd. Z. Włodek, R. Tatarzyński. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie.
- Thomas von Aquin (1971). *De regimine principum, mit der Fortsetzung des Tolomeo von Lucca*. Hg. J. Mathis. Turin: Marietti.

Opracowania

- Barycz, H. (1935). *Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego w dobie humanizmu*. Kraków: Uniwersytet Jagielloński.
- Bracha, K. (2013). *Casus pulchri de vitandis erroribus conscientiae purae. Orzeczenia kazuistyczne kanonistów i teologów krakowskich z XV w.* Warszawa: Wydawnictwo DiG.

- Dembiński, P. (2012). *Poznańska kapituła katedralna schyłku wieków średnich. Studium prozopograficzne 1428–1500*. Poznań: Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Instytut Historii PAN.
- Dola, K. (1983). *Wrocławska kapituła katedralna w XV wieku. Ustrój – skład osobowy – działalność*. Lublin: Katolicki Uniwersytet Lubelski.
- Domański, J. (1978). „Scholastyczne” i „humanistyczne” pojęcie filozofii. *Studia Mediewistyczne*, 19, z. 1, 3–155.
- Domański, J. (1979). Discours d'inauguration fait par Stanislas de Skarbiemierz á l'occasion du renouveau de l'université de Cracovie. *Mediaevalia Philosophica Polonorum*, 24, 113–132.
- Drewnowski, J. (1987). *Uczony w świadomości polskiego środowiska naukowego pierwszej połowy XV wieku*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Fijałek, J. (1898). *Studia do dziejów Uniwersytetu Krakowskiego i jego Wydziału Teologicznego w XV wieku*. Kraków: Akademia Umiejętności.
- Fijałek, J. (1900). *Mistrz Jakób z Paradyża i Uniwersytet Krakowski w dobie soboru bazylejskiego*. T. 1–2, Kraków: Akademia Umiejętności.
- Gabriel, A.L. (1974). The Ideal Master of the Mediaeval University. *Catholic Historical Review*, 60, 1–40.
- Graff, T. (2008). *Episkopat monarchii jagiellońskiej w dobie soborów powszechnych XV wieku*. Kraków: Towarzystwo Naukowe Societas Vistulana.
- Helmrath, J. (1987). *Das Basler Konzil 1431–1449. Forschungsstand und Probleme*. Köln–Wien: Böhlau Verlag.
- Iwańczak, W. (2021). Dysputa religijna z husytami w Krakowie w 1431 roku. W: W. Iwańczak, *W poszukiwaniu lepszego świata, czyli prawdy i nieprawdy o husytyzmie*. Kraków: Wydawnictwo AVALON.
- Karbowiak, A. (1903). *Dzieje wychowania i szkół w Polsce*. T. 2. Petersburg: Nakładem Księgarni Kazimierza Grendyszyńskiego.
- Karbowiak, A. (1923). *Dzieje wychowania i szkół w Polsce*. T. 3. Lwów–Warszawa–Kraków: Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich.
- Knappek, E. (2010). *Akta oficjalatu i wikariatu generalnego krakowskiego do połowy XVI wieku*. Kraków: Polska Akademia Umiejętności.
- Knoll, P.W. (2016). „A Pearl of Powerful Learning”. *The University of Cracow in the Fifteenth Century*. Leiden–Boston: Brill.
- Koczerska, M. (2008). Elekcja Tomasza Strzępińskiego na biskupa krakowskiego w 1455 roku. W: Z. Piech (red.), *Miasta, ludzie, znaki, instytucje. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesor Bożenie Wyrozumskiej w 75. rocznicę urodzin*. Kraków: Towarzystwo Naukowe Societas Vistulana, 319–347.
- Korczak, L. (2007–2008). Strzępiński Tomasz. W: *Polski Słownik Biograficzny*. T. 45. Warszawa–Kraków: PAN, PAU.
- Kowalczyk, M. (1964). Odnowienie Uniwersytetu Krakowskiego w świetle mów Bartłomieja z Jasła. *Małopolskie Studia Historyczne*, 6, z. 3–4, 23–42.

- Kowalczyk, M. (1970). *Krakowskie mowy uniwersyteckie z pierwszej połowy XV wieku*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Kowalczyk, M. (1976a). Mikołaj z Pyzdr. W: *Polski Słownik Biograficzny*. T. 21. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Kowalczyk, M. (1976b). Mikołaj Tempelfeld z Brzegu. W: *Polski Słownik Biograficzny*. T. 21. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Kowalczyk, M. (1999). Franciszek z Brzegu. *Acta Mediaevalia*, 12, 99–144.
- Kowalczyk, M. (2010). *Colligite fragmenta ne pereant... Studia z dziejów Uniwersytetu Krakowskiego w średniowieczu*. Red. D. Wójcik. Kraków: Towarzystwo Naukowe Societas Vistulana.
- Kowalski, M.D. (2015). Baptysty Enriceigo z Rzymu, biskupa Camerino, legacja do Polski w 1448 roku. W: G. Rytowska i A. Gąsiorowski (red.), *Memoria viva. Studia historyczne poświęcone pamięci Izabeli Skąpskiej (1967–2014)*. Warszawa–Poznań: Instytut Historii PAN, 573–588.
- Kozłowska-Budkowa, Z. (1952). Kodeks Mikołaja Tempelfelda. *Sprawozdania PAU*, 53, 466–469.
- Kozłowska-Budkowa, Z. (1961). Uniwersytet Jagielloński w dobie Grunwaldu. *Zeszyty Naukowe UJ. Prace Historyczne*, 8, 55–67.
- Kozłowska-Budkowa, Z. (1962–1964). Jan z Jastrzębi. W: *Polski Słownik Biograficzny*. T. 10. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Kozłowska-Budkowa, Z. (1964). Odnowienie jagiellońskie Uniwersytetu Krakowskiego (1390–1414). W: K. Lepszy (red.), *Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1364–1764*. T. 1. Kraków: Uniwersytet Jagielloński, 38–87.
- Le Bras, G. (1959). Velut splendor firmamenti: le docteur dans le droit de l'Eglise médiévale. W: *Mélanges offerts à Étienne Gilson de l'Académie française*. Toronto–Paris: Pontifical Institute of Mediaeval Studies, J. Vrin, 373–388.
- Longo, U. (2002). Gregorio da Catino. W: *Dizionario Biografico degli Italiani*. Vol. 59. Roma: Istituto della Enciclopedia Italiana.
- Markowski, M. (1964). Poglądy filozoficzne Andrzeja z Kokorzyna. *Studia Medievalistyczne*, 6, 55–136.
- Markowski, M. (1996). *Dzieje Wydziału Teologii Uniwersytetu Krakowskiego w latach 1397–1525*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Papieskiej Akademii Teologicznej.
- Markowski, M. (1997). Pierwsi bakałarze i doktorzy teologii Uniwersytetu Krakowskiego. *Przegląd Tomistyczny*, 6–7, 233–314.
- Markowski, M. (1999). Uniwersytet Krakowski a sobory pierwszej połowy XV wieku. *Acta Mediaevalia*, 12, 177–213.

- Michalewicz, J. i Michalewicz, M. (1991). *Liber beneficiorum et benefactorum Universitatis Iagellonicae in saeculis XV–XVIII*, t. 5: *Beneficia Universitatis Iagellonicae*, p. 2, red. H. Madurowicz-Urbańska. Cracoviae: Uniwersytet Jagielloński.
- Morawski, K. (1900). *Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego*. T. 1–2. Kraków: Uniwersytet Jagielloński.
- Oźóg, K. (2000). „Rex illiteratus quasi asinus coronatus”. Ideał władcy wykształconego w średniowiecznej Europie. Zarys problemu. W: K. Ruchniewicz, J. Tyszkiewicz i W. Wrzesiński, *Przełomy w historii. Pamiętnik XVI Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich, Wrocław 15–18 września 1999. Pamiętnik*, T. 2. Cz. 1. Toruń: Adam Marszałek, 81–96.
- Oźóg, K. (2003). Elity intelektualne w Polsce średniowiecznej. Stan i perspektywy badań. W: J. Pakulski i J. Wroniszewski (red.), *Genealogia. Stan i perspektywy badań nad społeczeństwem Polski średniowiecznej na tle porównawczym*. Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 179–208.
- Oźóg, K. (2004). *Uczni w monarchii Jadwigi Andegaweńskiej i Władysława Jagielly (1384–1434)*. Kraków: Polska Akademia Umiejętności.
- Oźóg, K. (2005). Duszpasterskie zabiegi biskupów krakowskich w późnym średniowieczu. *Rocznik Krakowski*, 71, 41–54.
- Oźóg, K. (2006). Mistrza Mikołaja z Kozłowa poglądy na władzę i państwo. W: P. Kras i in. (red.), *Ecclesia, cultura, potestas. Studia z dziejów kultury i społeczeństwa*. Kraków: Towarzystwo Naukowe Societas Vistulana, 419–429.
- Oźóg, K. (2009a). *The Role of Poland in the Intellectual Development of Europe in the Middle Ages*. Kraków: Towarzystwo Naukowe Societas Vistulana.
- Oźóg, K. (2009b). Rola rytuału w kształtowaniu korporacyjnej tożsamości Uniwersytetu Krakowskiego w XV wieku. Przykład mów uniwersyteckich. W: M. Nodl i F. Šmahel (red.), *Rituály, ceremonie a festivity ve střední Evropě 14. a 15. století*. Colloquia mediaevalia Pragensia, 12. Praha: Centrum mediévistických studií, 415–426.
- Oźóg, K. (2012). ‘Ne contrarii haberemur doctrinae et scripturis nostris’. Droga Uniwersytetu Krakowskiego do złożenia oboediencji papieżowi Mikołajowi V. W: W. Bukowski i T. Jurek (red.), *Narodziny Rzeczypospolitej. Studia z dziejów średniowiecza i czasów wczesnonowożytnych*. T. 2. Kraków: Towarzystwo Naukowe Societas Vistulana, 1185–1204.
- Oźóg, K. (2015a). Mikołaj z Latowicza. W: W. Uruszczak (red.), *Profesorowie Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego*. T. 1: 1364–1780. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 306–307.
- Oźóg, K. (2015b). Tomasz Strzępiński ze Strzępina h. Prus. W: W. Uruszczak (red.), *Profesorowie Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego*. T. 1: 1364–1780. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 410–412.
- Oźóg, K. (2017). Die Krakauer Universität zwischen dem 14. und 18. Jahrhundert. Forschungsstand, Methoden und Impulse für neue Fragestellungen.

- W: Á. Fischer-Dárdai, I. Lengvári i É. Schmelczler-Pohánka (eds.), *University and Universality – the Place and Role of the University of Pécs in Europe from the Middle Ages to Present Day*. Pécs: University Library of Pécs and Centre for Learning, 229–249.
- Palacz, R. (1980). Palecz Stefan. W: *Polski Słownik Biograficzny*. T. 25. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Rabiej, P. (2000). Uczni uniwersyteccy w służbie i otoczeniu Zbigniewa Oleśnickiego biskupa krakowskiego. W: K. Ożóg i S. Szczur (red.), *Polska i jej sąsiedzi w późnym średniowieczu*. Kraków: Towarzystwo Naukowe Societas Vistulana, 199–231.
- Rebeta, J. (1988). *Początki nauk społecznych. Podstawy metodologiczne*. (Dzieje filozofii średniowiecznej w Polsce. T. XI). Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Rechowicz, M. (1974). Po założeniu Wydziału Teologicznego w Krakowie (wiek XV). W: M. Rechowicz (red.), *Dzieje teologii w Polsce*. T. 1: *Średniowiecze*. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 93–148.
- Szczaniecki, P. (1966). *Służba Boża w dawnej Polsce. Studia o Mszy św.* Seria II. Poznań: Księgarnia św. Wojciecha.
- Siemiątkowska, Z. (1962–1964). Jan ze Słupczy. W: *Polski Słownik Biograficzny*. T. 10. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Sperka, J. (2001). *Szafranowie herbu Stary Koń. Z dziejów kariery i awansu w późnośredniowiecznej Polsce*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Stelzer, W. (1978). Zum Scholarenprivileg Friedrich Barbarossas (Authentica ‘Habita’). *Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters*, 34, 123–165.
- Struve, T. von (1978). *Die Entwicklung der organologischen Staatsauffassung im Mittelalter*. Stuttgart: Hiersemann Verlag.
- Sułkowska-Kurasiowa, I. (1977). *Dokumenty królewskie w państwie polskim za Andegawenów i pierwszych Jagiellonów 1370–1444*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Świeboda, W. (2021). *Universitas contra haeresim. Działalność antyheretycka Stanisława ze Skarbimierza jako przedstawiciela Uniwersytetu Krakowskiego*. Kraków: Towarzystwo Naukowe Societas Vistulana.
- Świerczyńska, M. (2001). *Teolodzy krakowscy w pierwszej połowie XV wieku*. Kraków: Praca magisterska w Instytucie Historii UJ.
- Teeuwen, M. (2003). *The Vocabulary of Intellectual Life in the Middle Ages*. Turnhout: Brepols.
- Vergier, J. (2003a). Licentia. W: *Lexicon des Mittelalters*. Bd. 5. München: Deutscher Taschenbuch Verlag.

- Verger, J. (2003b). Professor. W: *Lexicon des Mittelalters*. Bd. 7. München: Deutscher Taschenbuch Verlag.
- Wielgus, S. (1992). *Średniowieczna literatura biblijna w języku polskim*. Lublin: Katolicki Uniwersytet Lubelski.
- Włodek, Z. (1998). Eklezjologia krakowska w pierwszej połowie XV wieku. W: J. Morawa i S. Postawa (red.), *Jubileusz sześćsetlecia Wydziału Teologicznego w Krakowie. 20 X 1996 – 20 X 1997*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Papieskiej Akademii Teologicznej, 247–282.
- Włodek, Z. (2011). *Z dziejów filozofii i teologii na Uniwersytecie Krakowskim w XV wieku. Sylwetki, teksty, studia*, red. D. Wójcik-Zega i W. Zega. Kraków: Towarzystwo Naukowe Societas Vistulana.
- Wünsch, Th. (1998). *Konziliarismus und Polen: Personen, Politik und Programme aus Polen zur Verfassungsfrage der Kirche in der Zeit der mittelalterlichen Reformkonzilien*. Paderborn: Ferdinand Schöningh.
- Wojtkowski, A. (1968). *Tezy i argumenty polskie w sporach terytorialnych z Krzyżakami*. Olsztyn: PTH.
- Wolny, J. (1974a). Kaznodziejstwo. W: M. Rechowicz (red.), *Dzieje teologii w Polsce*. T. 1: *Średniowiecze*. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 273–308.
- Wolny, J. (1974b). Z dziejów katechezy. W: M. Rechowicz (red.), *Dzieje teologii w Polsce*. T. 1: *Średniowiecze*. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 149–209.
- Wolny, J. (1980). Krakowskie środowisko katedralne w czasach Jana Długosza (1431–1480). W: S. Gawęda (red.), *Długossiana. Studia historyczne w pięćsetlecie śmierci Jana Długosza*. Kraków: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 85–107.
- Zahajkiewicz, M.T. (1971). Msza święta w Polsce przed Soborem Trydenckim w świetle rodzimych komentarzy (Expositiones missae). Studium historyczno-liturgiczne. W: *Textus et studia historiam theologiae in Polonia excul-tae spectantia*. T. 1. Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej, 141–332.
- Zahajkiewicz, M.T. (1974). Teoria duszpasterstwa. W: M. Rechowicz (red.), *Dzieje teologii w Polsce*. T. 1: *Średniowiecze*. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 211–248.
- Zdanek, M. (2015a). Andrzej z Łabiszyna. W: W. Uruszczak (red.), *Profesorowie Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego*. T. 1: *1364–1780*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 12–13.
- Zdanek, M. (2015b). Arnolf z Mierzeńca h. Jastrzębiec. W: W. Uruszczak (red.), *Profesorowie Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego*. T. 1: *1364–1780*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 18–19.
- Zdanek, M. (2015c). Jakub Boksica z Bokszyca h. Tarnawa. W: W. Uruszczak (red.), *Profesorowie Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego*. T. 1: *1364–1780*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 94–95.

- Zdanek, M. (2015d). Jakub z Lisowa. W: W. Uruszczak (red.), *Profesorowie Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego*. T. 1: 1364–1780. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 103–104.
- Zdanek, M. (2015e). Jan Latoszyński z Latoszyna h. Gryf. W: W. Uruszczak (red.), *Profesorowie Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego*. T. 1: 1364–1780. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 119–120.
- Zdanek, M. (2015f). Jan z Dąbrówki. W: W. Uruszczak (red.), *Profesorowie Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego*. T. 1: 1364–1780. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 134–136.
- Zielinski, H. (2003). Gregor von Catino. W: *Lexicon des Mittelalters*. Bd. 7. München: Deutscher Taschenbuch Verlag.
- Zwiercan, M. (1970). Kozłowski Mikołaj. W: *Polski Słownik Biograficzny*. T. 15. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Zwiercan, M. (1976). Mikołaj Bylina z Leszczyn. W: *Polski Słownik Biograficzny*. T. 21. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- CAC: Corpus academicum Cracoviense <https://cac.historia.uj.edu.pl/>

Krzysztof Ożóg – profesor doktor habilitowany, mediewista prowadzący badania nad środowiskami intelektualnymi w średniowiecznej Polsce i Europie, dziejopisarstwem, historią polskiego Kościoła oraz monarchią Piastów, Andegawenów i Jagiellonów. Od 1980 r. pracuje w Instytucie Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego. W latach 2006–2012 kierował Zakładem Historii Polski Średniowiecznej, zaś obecnie pełni funkcję kierownika Katedry Historii Średniowiecznej i Pracowni Historii Polski Średniowiecznej. Ponadto w latach 2012–2022 był dyrektorem Archiwum UJ. Ma w swoim dorobku kilkaset publikacji naukowych, najważniejsze z nich to: *Kultura umysłowa w Krakowie w XIV wieku*, Wrocław 1987; *Intelektualiści w służbie Królestwa Polskiego w latach 1306–1382*, Kraków 1995; *Uczni w monarchii Jadwigi Andegawenskiej i Władysława Jagiełły (1384–1434)*, Kraków 2004; *The Role of Poland in the Intellectual Development of Europe in the Middle Ages*, Kraków 2009; *Korona i krzyż. Czasy Piastów i Jagiellonów*, Kraków 2012; 966. *Chrzest Polski*, Kraków 2015 i *Narodziny potęgi. Dziedzictwo Kazimierza Wielkiego*, Kraków 2020.

